

Жінки на війні

Упорядниці Христина Парубій та Ірина Берлянд

ДУХ І ЛІТЕРА
2024

УДК 821.161.2-94:355.1-055.2(470:477)
Ж728

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКИХ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ЄВРЕЙСТВА

Упорядкування Христини Парубій та Ірини Берлянд

Ж728 **Жінки на війні.** Упорядкування Христини Парубій та Ірини Берлянд. – Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. – 208 с.
ISBN 978-617-8262-44-0

У книзі зібрано двадцять історій жінок, які стали військовими, щоб боротися проти російської агресії. В основі текстів – відеосюжети проекту «Жінки на війні», що виходили на телеканалі Еспресо. Авторка ідеї та інтерв'юєрка – Христина Парубій; тексти узгоджено з героїнями сюжетів.

УДК 821.161.2-94:355.1-055.2(470:477)

За підтримки Благодійної організації
«Всеукраїнський Благодійний Фонд Жеваго»

Фотографії на стр. 9 Олени Черніньки, на стр. 2–3, 167, 172, 173 –
Ірини іSky, інші світлини з особистих архівів героїнь книги

ISBN 978-617-8262-44-0

© Ірина Берлянд, 2024
© Христина Парубій, 2024
© ДУХ І ЛІТЕРА, 2024

ЗМІСТ

<i>Христина Парубій. Передмова</i>	9
<i>Вікторія Ткач: «24 лютого я відчула полегшення, бо довго чекала на початок повномасштабного наступу – і було таке відчуття: ну що, нарешті почалося, працюймо!»</i>	13
<i>Юлія Римаренко (Мала): «Я знаю, що на своєму місці, і кайфую від роботи»</i>	21
<i>Анна (Гайка): «На позиціях кров, хаос і страх»</i>	33
<i>Юлія Сідорова (Куба): «Ми щоразу потрапляли в ситуацію, коли, здавалося, вижити неможливо»</i>	39
<i>Вікторія Ковач (Авіцена): «Порятунок “важких” поранених і шанси на повернення до лав війська залежать від дій багатьох людей, від їхньої злагожденості та безпомилкової роботи на всіх етапах»</i>	51
<i>Іскра: «Моє головне завдання – не дати померти пораненому в перші п’ятнадцять хвилин»</i>	59
<i>Олена (Мара): «На “нулі” страху нема»</i>	67
<i>Ірина Мельник (Сабріна): «У Бахмуті ми вдень забирали поранених, а ввечері – загиблих»</i>	75
<i>Ірина Коваленко (Відьма): «Насправді в нас немає “вантаж-200” – це загиблі воїни повертаються на щиті додому»</i>	87
<i>Людмила Кравчук: «Після пекла Маріуполя я пів року провела в пеклі російського полону: росіяни постійно чинили на нас моральний та фізичний тиск, але найбільше лякала невідомість...»</i>	95
<i>Дар’я (Блискавка): «Не було жодного пораненого, хто пройшов через мої руки і загинув би. Вдалося врятувати всіх»</i>	105

<i>Відьма: «Найважче – рятувати друзів» .....</i>	115
<i>Яна (Бренда): «Приємно, коли удари Німагс знищують десятки окупантів в окопах» .....</i>	125
<i>Надія (Професор): «Радіостанція воїна – “ниточка”, яка дає шанс на життя» .....</i>	135
<i>Ольга Біщук: «Відкриваєш новини – і бачиш ейфорію від звільнення міста. В мене її немає, бо з іншого боку я чую про “двохсотих”–“трьохсотих”» .....</i>	147
<i>Вікторія Сотнікова: «Чоловіки не готові пускати жінок у світ війська, хоча жінки нічим не гірші» .....</i>	155
<i>Ірина iSky: «Моя виставка, що мандрує світом, – про те, що відчувають українці під час війни. Її показують там, де не хочуть бачити кадри війни, руйнації та поранених» .....</i>	165
<i>Емілія Савосіна (Мілка): «Найсильніше враження від звільненої Харківщини – як нас зустрічали люди, які вони були щасливі, що нарешті зайшли українці, що немає москаля!» .....</i>	175
<i>Ірина Клейменова: «Всім доведеться вчитися жити поруч з людиною, всередині якої війна, – адже те, що військові бачать на передовій, змінює їх повністю» .....</i>	181
<i>Ірина Цибух: «Я працюю заради загиблих побратимів і хочу, щоб вони мною пишалися з неба, щоб вони бачили, що я роблю, і казали: ти молодець» .....</i>	189
<i>Ірина Берлянд. Жіноче обличчя війни. Післямова .....</i>	199

Христина Парубій Жінки на війні

Пригадайте, чим ви хотіли займатися після закінчення школи, під час навчання в коледжі, університеті, коли вам було по дев'ятнадцять, двадцять років. Або коли вже мали сім'ю і щасливе життя. Чи підкрадалися колись думки про війну, бажання пройти медичні курси, навчитися володіти зброєю?

Більшість жінок, чиї історії зібрано в цій книжці, ніколи не пов'язували своє життя з військом. Їх до цього змусили війна і величезний, на мій погляд, обов'язок перед своєю державою.

Хоробрі, самодостатні та з великою любов'ю до України. Такими є жінки, які нині воюють на полі бою. І це не пафосні слова, адже без цих якостей ніхто добровільно на війну не пішов би. А вони вирішили, хай там що, стати пліч-о-пліч з чоловіками і зупинити ворога на фронті. Їх ніхто не змушував, не мобілізував. Дехто з них навіть по кілька разів оббивав пороги військкомату – і нарешті досяг свого.

У лавах Збройних Сил України вони виконують бойові завдання нарівні з чоловіками. Стають командирами, беруть на себе велику відповідальність і керують військовими операціями, дістають поранення, стикаються з несправедливістю – і попри все залишаються у війську, аби наблизити нашу перемогу. На жаль, тут є історії жінок, які вже загинули, але мені ще вдалося з ними поспілкуватися.

Двадцять історій, які зібрані в цій книзі, – саме про таких жінок. Більшість з них до початку війни з Росією, а саме до 2014 року не мріяли взяти в руки зброю, стати медикними, зв'язківцями чи водіями БМП, взагалі не думали про війну і про військо. Саме ворог змусив їх повністю змінити своє життя.

«Жінки на війні» – це книга на основі відеосюжетів, що виходять на телеканалі «Еспресо». Тексти узгоджено з героїнями або їхніми родичами. Проект розпочинався торік з кількох сюжетів до Дня захисників та захисниць України 14 жовтня. Згодом ці сюжети стали регулярними. Я хотіла показати, що не лише чоловіки виконують роботу на полі бою, в окопах, – поруч з ними нарівні такі ж завдання виконують жінки. Поряд з історією кожної героїні ви знайдете QR-код з посиланням на відеосюжет про неї.

Я хочу, аби хоча б кілька історій про тих, хто тримає для нас небо, закарбувалися в нашій пам'яті, щоб ми пам'ятали, завдяки кому можемо жити.

Вікторія Ткач

військова ЗСУ

***«24 лютого я відчула полегшення,
бо довго чекала на початок
повномасштабного наступу –
і було таке відчуття: ну що, нарешті
почалося, працюймо!»***

Я

раніше ніколи не хотіла служити в армії чи в інших силових структурах, завжди негативно ставилася до військової системи, ЗСУ сприймала як кайданки, які сковували руки, ноги та бажання працювати. Довелося мені пройти довгий шлях доброволиці – впродовж восьми років, щоб підготуватися до праці в ЗСУ в офіційних підрозділах.

У перший рік війни я, крім заняття волонтерством, пройшла медичні курси та навчилася військової тактики. І за рік поїхала на фронт в Авдіївку на Донеччині. Місто мене вразило: за освітою я органік-синтетик, індустріальні

ВІКТОРІЯ ТКАЧ

міста мені завжди були цікаві, а в Авдіївці є величезний завод коксохіму. Росіяни активно обстрілювали область, доводилося надавати допомогу, евакуюювати військових і цивільних у надзвичайних умовах.

Пам'ятаю, тоді був жахливий мороз, сніг та обстріли. Коли ти працюєш в машині з постраждалими, тобі вже стає спекотно, і починаєш максимально пітніти. А коли їдеш назад, починаєш замерзати, бо на вулиці мінус 30, а ти щойно була вся мокра. Дуже жахливий дискомфорт, досі пам'ятаю.

Пригадую свій перший досвід роботи з пораненою. Це була дівчина, яку евакуювали з окупованої Горлівки. Нам тоді її передавали через сепаратистський контрольно-пропускний пункт. Цивільні люди в місті прибирали сміття, і стався вибух випарів бензину. В дівчини були опіки обличчя, грудей та рук. Я дуже боялася щось забути під час порятунку, щось не так зробити – це було вперше! Але ми її вивезли до медиків у лікарню, і там її врятували.

Протягом восьми років я систематично, з невеликими перервами, їздила на фронт. Авдіївка, Опітне, Водяне, Ясинуватська розв'язка в бік Донецька...

У проміжках між ротаціями я викладала цивільним курси тактичної медицини. Любила ходити в гори. А за два роки до повномасштабного вторгнення повністю залишила військову справу і працювала на цивільній роботі.

23 лютого 2022 року я приїхала в Київ, щоб викладати курси тактичної медицини. Але вже вранці повернулася в добровольчий батальйон. Моє завдання вранці 24-го було забрати медичні машини зі стоянки на нашу базу в батальйоні. Десь о пів на шосту ранку я на дизельній старій «медичці» жону по Хрещатику і регочу, тому що я вже забула, коли востаннє сиділа за кермом такої великої машини. Мені сподобалося. Насправді в цей день я відчула полегшення, бо довго чекала на початок повномасштабного наступу – і було таке відчуття: ну що, почалося, працюймо!

Перші кілька місяців я працювала на київському, чернігівському та сумському напрямках. А тоді вже вступила

Думаю, всі, хто повертався після першої фази війни, розумів, що продовження буде. Питання полягало тільки в часі. 24 лютого вранці я зідзвонилася з побратимами, зібрала рюкзак і поїхала на пункт збору. На початку березня я йшла пустим Києвом і думала про те, що такою столицю бачити не хочу.

Більшість загиблих у березні на Київщині гинули одразу. Абсолютна меншість – дорогою під час евакуації. Оперативно-тактична обстановка могла змінитися швидше, ніж медики встигали дійти до первинної точки, яку запланували використовувати. Якщо в першій фазі війни до точок, де розташовувалися евакуаційні автомобілі, мало що долітало, то під час великої війни кожен другий «евак» у підрозділі

но, бо він був прекрасною людиною і, мабуть, найкращим командиром. Ба більше, я інколи ловлю флешбеки, що бачу знайому постать серед людей. Насправді в нас немає «вантажу-200» – це загиблі воїни повертаються на щиті додому.

Згодом я зрозуміла, що в улюбленій роті бракує медиків. Деякі навики я мала, думала, що все забула, але ні. Додатково ще пройшла курси, склала екзамен й отримала сертифікат. Загалом бойова медицина стає мамою для хлопців. Це і психолог, і терапевт.

Я поїхала зі своїми на виконання бойових завдань. Був час, що працювала в окопах. Доводилося рятувати військових у «червоній» зоні в Бахмуті та на Запорізькому напрямку. Складність роботи медика, напевно, в тому, що літає геть усе. Авіація, касети, арта, дрони. Ще складно, бо хлопцям болить, а ти нічого зробити не можеш. Медики не сюсюкаються з пораненими – на це немає часу. Так, їм болить, вони кричать, а отже, треба закривати рот. Вони

ІРИНА КОВАЛЕНКО (ВІДЬМА)

намагаються зняти турнікети, а буває, що поранених декілька, отже, доводиться зв'язувати руки, аби не нашкодили собі. Вони – як діти, хоча й дорослі. І я дитина. Інколи також хочу, як і вони, до мами.

Перший етап евакуації проходимо пішки через мінні стежки під ударними дронами та артою. Інколи через вогонь росіян не може під'їхати техніка для евакуації. Або її підбивають, і плече евакуації триває годинами, просто нестерпними годинами – і це біда, коли є важкі поранені й ампутації. Ворог підлий. Це нелюди.

Рятую всіх, кого просять. Бо там не лише проникаючі поранення. Є розтягнення, тріщини, забої чи голова болить, нудота, зневоднення. Або просто: «Відьмо, давай говорити, бо я вже все».

Війна однозначно змінює кожного. Я теж по-іншому стала сприймати світ і те, що відбувається навколо. Стала цинічною, єхидною. Сприймаю все, як належне. «Щоб не плакати, я сміялась», – знаєте, так Леся Українка казала. Ось так і живу тут на війні.

А вдома на мене чекає чотирирічна донечка. Це ж для неї я виборюю перемогу. Щоб вона жила у вільній та незалежній країні.

Надія (Професор)

зв'язківця

***«Радіостанція воїна – «ниточка»,
яка дає шанс на життя»***

До війни я вчилася в Сполучених Штатах Америки, а після повернення в Україну вступила на філософський факультет Київського університету імені Тараса Шевченка. Після навчання в США на факультет іноземних мов не пішла, бо мене застерегла сестра, яка навчалася в тому ж виші: мовляв, рівень викладання мов там украй непрофесійний. У школі я писала есеї з філософії, на які нас надихала чудова викладачка з предмету «Людина і світ». Ми займали призові місця в Малій академії наук (платформа для захисту наукових робіт та обміну знаннями для школярів). Мені близька концепція «сродної праці» Сковороди, отже, я вирішила дослухатися до свого серця. На той час мій поклик був таким, тож я пішла на філософський.

ВІКТОРІЯ СОТНІКОВА

Після цього випадку мене понизили, я почала служити в робочій роті. Там я, жінка, була командиром відділення, тож мала виконувати все краще за особовий склад, щоб була повага від підлеглих. Спочатку, коли мене принижували («Ти того не вмєш, сього, ти цього ніколи не зможеш»), я ходила в робочій роті в усі найскладніші наряди. Ходила зі своїм особовим складом та іншими військовослужбовцями в добовий наряд. Спочатку це підстьобує – коли мені кажуть: «Ти цього не зможеш», у мене ж, навпаки, виходить краще, мене це загартовує. Та навіть коли я вже змогла – цього все одно не сприймають.

Чоловіки не готові пускати жінок у світ війська, хоча жінки нічим не гірші. Поки що у війську переважають чоловіки старої формиції, які здобули освіту та звання в Радянському Союзі або в 90-ті роки. Вони навіть у штабі не сприймають жінку як людину, яка може виконувати таку саму роботу.

От, наприклад, такий випадок, що стався зі мною.

ІРИНА ЦИБУХ

Я працюю заради загиблих побратимів, я дуже хочу, щоб вони мною пишалися з неба. Я хочу, щоб вони бачили, що я роблю, і казали: ти молодець. Я не зможу забути всіх близьких, яких забрала війна. Я хочу бути серед тих, хто переможе в цій війні. Це буде перемога на честь тих, хто загинув і не зміг до неї дійти.

